

Серія «Відомі та незвідані»

ЗМІСТ

<i>Скопненко О. І.</i> Український світ в обіймах модерності, або Валер'ян Підмогильний як свідок завоювання сучасності	5
Частина перша	21
Частина друга	179

Тарас Шевченко «Кобзар. Вибрані твори»

Іван Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я»

Іван Франко «Захар Беркут»

Ольга Кобилянська «Valse mélancolique. Вибрані твори»

Володимир Винниченко «Записки Кирпатого Мефістофеля»

Валер'ян Підмогильний «Місто»

Іван Багряний «Тигролови»

Микола Хвильовий «Я (Романтика). Вибрані твори»

Зрозуміло, що це лише кілька штрихів до характеристики ідіостилію Валер'яна Підмогильного — прозаїка, який був новатором в українській літературі. Він показав суперечливу добу урбанізації через драму однієї людини, котра прагнула завоювати недосяжний для неї світ і поступово втрачала себе. «Місто» в наш час звучить з особливими нотами, які ми можемо почути, знаючи національну й світову історію ХХ ст.: а) урбанізація в Україні від 1930-х років відбуватиметься під егідою зросійщення (на щастя, такий сценарій повною мірою не вдався, український характер наших міст пере- може); б) індустріалізація, яка принесла підвищення добробуту мільйонам людей і визволення від важкої фізичної праці завдяки механізації багатьох видів діяльності, спричинила екологічні катастрофи, що загрожують існуванню людства.

Головна тема твору — це боротьба тіла та духу, пошук відповіді, як тіло визначає людську долю, і що може зробити пригнічений дух у чужому просторі. Зрештою, це онтологічні питання, над якими людина б'ється не одне століття.

*Олександр СКОПНЕНКО, кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник Інституту мовознавства
ім. О.О. Потебні НАН України*

Використана література:

Луцій С. Художні моделі буття в романах В. Підмогильного. Київ: Видавничий дім «Стилос», 2008.

Луцій С.І. Підмогильний Валер'ян Петрович. URL: <https://bit.ly/3IOrAMs> (дата звернення: 26.03.2023)

Мельник В. О. Валер'ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини ХХ ст. Київ, 1994.

Мельник В. О. Валер'ян Підмогильний. *Підмогильний В. П. Оповідання. Повість. Романи*. Київ: Наукова думка, 1991. С. 5–25.

Пастух Т.В. Роман «Місто» Валер'яна Підмогильного. Проблема урбанізму та психологізму. Луганськ: Книжковий світ, 1999.

Синявський А. УСРР та Близький Схід в світлі геополітики (Проблема торговельних зв'язків). *Вибрані праці*. Київ: Наукова думка, 1993. С. 191–206.

Шерех Ю. Людина і люди. *Нові дні*. 1956. Жовтень. Ч. 69. С. 12–15.

ЧАСТИНА ПЕРША

I

Здавалось, далі плити нема куди.

Спереду Дніпро мов спинився в несподіваній затоці, оточений праворуч, ліворуч і просто зелено-жовтими передосінніми берегами. Але пароплав раптом звернув, і довга, спокійна смуга річки протяглася далі до ледве помітних пагорків на обрії.

Степан стояв коло поруччя на палубі, мимоволі пірнаючи очима в ту далечінь, і мірні удари лопастей пароплавного колеса, глухі капітанові слова коло рупора відбирали снагу в його думок. Вони теж спинялись у тій туманній далечині, де непомітно зникала річка, немов обрій становив останню межу його прагнень. Хлопець поволі глянув по ближчих берегах і трохи збентежився — на повороті праворуч виникло село, приховане доти за лукою. Серпневе сонце стирало бруд із білих ха-

— Не треба красти в самих себе, любенький!

Вона обняла його й почала колисати, щось нечутно приспівуючи, присипляючи тихими дотиками уст до очей і чола, і хлопець непомітно заснув, знесилений подіями й теплом власної доброти.

Вранці він прокинувся тільки о восьмій і довго лежав. Потім умився, постукав у двері до кімнат і, не діставши відповіді, тихо зайшов. Там не було нікого. Так, ніби в хатах тих ніколи ніхто й не жив. Він постояв у мусіньчиній кімнаті, що нагадувала дівочу світлицю своєю білою ковдрою та мереживними завісками на вікнах, і вернувся до кухні, повний далеких спогадів. Випивши молоко, для нього поставлене, він востаннє виконав свої обов'язки проти корів та наносив води. Тепер був вільний і почав збирати свої нечисленні речі.

Трохи поміркувавши, він розпалив у плитці. Поки розгорялися дрова, перебрався у свій сірий костюм, потім почав палити френча, штани й торбинки, що привіз із села, а чоботи, що не могли згоріти, викинув на смітник. Тепер у нього лишилися тільки зшитки, книжки та загорнута в ковдру білизна.

Хлопець зв'язав своє майно на два чепуренькі пакунки, замкнув двері, поклав, як звичайно, під ганок ключа й пішов геть із пакунками в руках, а в душі несучи смуток, гіркоту першого спінання життя й турботні надії.

ЧАСТИНА ДРУГА

I

О дев'ятій з половиною Степан Радченко вертався з ранкового купання на Дніпрі, а на річку йшов о сьомій і дві години лежав на піску під м'яким сонячним промінням, що поволі обернуло його тіло в брунатний атлас. Такий був припис невхильного, хоч і неписаного, розкладу його часу, що він виробив другого ж дня, як на новому помешканні оселився, і невідступно додержував, позначивши ним початок свого нового життя.

Вперше позбувшись злиднів і гнітючого матеріального неспокою, хлопець був тим часом зі свого побуту задоволений, трохи засліплено почувуючи себе жвавим деревцем, що може на всякому ґрунті прищепитись. За селянським звичаєм він на літо знову склав кількадесят карбованців, а сам жив просто, випивав уранці дві склянки молока, обідав у нархарчі¹ й увечері перекушу-

¹ Нархарч — заклад народного харчування (їдальня громадського харчування).

Він вдячно стиснув їй руку. Він трохи побоювався, що вона скаже — назавжди.

— Я безтямно люблю вас, — шепнув він. — Ви особлива, ви якась чудова.

Вся туга його зненацька полилася любовним шепотом, зворушливими словами, ніжними назвиськами, сміливими, збудними порівняннями, що в них мінилася вся глибінь його чуття.

Раптом вона спинилась.

— Годі, пустунчику! Я вже вдома.

Він бурхливо скрикнув:

— І я піду за вами! Я піду до вас!

Вона погрозила пальцем.

— Не можна. Я живу в батьків, як вам відомо.

— Ах, як це не дотепно, — плаксиво промовив Степан. — Що ж робити?

— Завтра ми танцюємо в опері. Чекайте мене.

— Тільки завтра?

— Тільки завтра. Але я хочу квіток.

— Ви їх матимете.

У мороку присінок, ледве освітлених лампою з другого поверху, він цілував її палко й запитливо, вимогливо, нестримно, мов шукаючи в глибині її уст весь вік сподіваної розгадки. І швидко пішов, буяючи радістю знайдення.

Ніколи не почував він ще такої могутності самопочуття. Земля, здавалось, пливла йому під ногами оксамитовим килимом, і дахи будинків вітали його, як велетенські капелюхи. А в голові, у прекрасній, вільній

голові низками, роями в щасливому захопленні линули всеосяжні думки.

Не чекаючи ліфта, хлопець притьмом збіг на шостий поверх, і до кімнати ввійшовши, розчинив вікна в темну безодню міста.

Воно покійно лежало внизу хвилястими брилами скель, позначене вогняними крапками, і простягало йому з пільми горбів гострі кам'яні пальці. Він завмер від сласного споглядання цієї величі нової стихії і раптом широким рухом зронив униз зачудований поцілунок.

Тоді, в тиші лампи над столом, писав свою повість про людей.

1927. Київ

